

OR: 10ep.
463
1902 2010

DATUM: 19 FEB. 2010

DE MINISTER VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP.

Gelet op de artikelen 3 en 4 van de Monumentenwet 1988 (Staatsblad 1988 nr. 638);

Gehoord de gemeente(n) waarin de hierna te noemen onroerende zaak is gelegen:
Gehoord gedeputeerde staten van de provincie(s) waarin de hierna te noemen onroerende zaak is gelegen, indien dit zich bevindt buiten de in artikel 20a, eerste lid, van de Wegenverkeerswet 1994 (Staatsblad 1994 nr. 475) bedoelde bebouwde kom;

Gehoord de Raad voor cultuur;

BESLUIT

De als volgt aan te duiden onroerende zaak, zomede als samenstellend onderdeel van het complex van onroerende zaken, aan te wijzen als beschermd monument:

Het betreffende complex van onroerende zaken is:

Provincie : Zuid-Holland
Gemeente : Rotterdam
Monumentnr: 530847
Naam : Bijenkorf met sculptuur

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Coolsingel 105 te Rotterdam, e.a.

KADASTRALE AANDUIDING EN KADASTRALE TENAAMSTELLING

Zie bij het onderdeel van het complex

OMSCHRIJVING

1,130805122211

Inleiding

COMPLEX "DE BIJENKORF" bestaande uit het WARENHUIS 'De Bijenkorf' met aangebouwde voormalige BIOSCOOP 'Cineac-NRC' en een vrijstaande SCULPTUUR. Het ensemble is gelegen aan de westzijde van de Coolsingel, de belangrijkste ader door de stad richting de rivier de Maas waaraan grote openbare gebouwen zijn gelegen. Het gebouw werd in de jaren 1955-1957 opgetrokken op basis van een ontwerp van de Hongaarse Amerikaan M. Breuer in samenwerking met de huisarchitect van het Bijenkorfconcern, ir. A. Elzas. Het verving het tijdens het bombardement op de stad van 14 mei 1940 gedeeltelijk verwoeste Bijenkorfgebouw van W.M.Dudok uit 1929, dat meer naar het zuidoosten was gesitueerd en om stedenbouwkundige redenen niet op die locatie in het nieuwe stadscentrum te handhaven bleek. De nieuwe Bijenkorf kreeg een centrale positie in de stad en moest een blikvanger worden in het moderne winkel- en zaken centrum dat na de oorlog werd gerealiseerd in het door het bombardement weggevaagde stadscentrum. Het imposante kunstwerk, in aanvulling op de architectuur van het warenhuis ontworpen door de Amerikaans-Russische kunstenaar Naum Gabo, is geplaatst in 1957. Het is tot stand gekomen als alternatief, in sculpturale vorm, voor de eisen uit het wederopbouwplan van C. van Traa (1946) voor de Coolsingel. Ter ritmering van de gevelwand was hier een dubbele rooilijn gewenst, in de vorm van vooruitgeschoven volumes aan de gebouwen. Een aanbouw was echter niet te verenigen met het functionele, doosvormige ontwerp en ook om economische redenen voor de opdrachtgever niet acceptabel. Resultaat was uiteindelijk een vrij op de straat gesitueerde abstracte sculptuur die in zijn ruimtelijke werking tegemoet kwam aan de gedachte die ten grondslag lag aan de eisen in het wederopbouwplan. Opdrachtgever was de N.V. Magazijn de Bijenkorf, waarbij de persoonlijke inbreng van de algemeen directeur G. van der Wal van belang is. De ontstaansgeschiedenis van het nieuwe warenhuis, maar ook de schenking aan de stad door de Bijenkorf van het herdenkingsmonument De Verwoeste stad (O. Zadkine) in 1951, drukt een bijzonder opdrachtgeverschap uit dat gekenmerkt wordt door een, bij het tijdsbeeld passend, cultureel en maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel en een sterke betrokkenheid bij de totstandkoming van het nieuwe Rotterdam.

Omschrijving

Het complex bestaat uit twee afzonderlijke onderdelen; een gesloten doosvormig WARENHUIS met aan de noordzijde hiervan een aangebouwde smalle vleugel met (vm. journaal)BIOSCOOP en dienstruimten, en een op de straat voor het warenhuis geplaatste SCULPTUUR. Het geheel maakt onderdeel uit van de westelijke straatwand van de Coolsingel en ligt, in overeenstemming met de stedenbouwkundige structuur aan de Coolsingel in een bouwblok waarin het gebouw de zuidelijke helft inneemt en door zijn vorm en gevelbehandeling als een zelfstandig volume overkomt. Aan de zuidzijde sluit de doorgaande Van Oldenbarneveldtplaats het bouwboek af, aan de westzijde grenst een expeditiestraat (Hennekijnstraat) en aan de noordzijde bevindt zich belendende bebouwing aan de Aert van Nesstraat. De abstracte en in metaal in een open vorm uitgevoerde sculptuur staat op korte afstand

van de zuidoostelijke hoek van het gebouw en maakt onderdeel uit van de openbare ruimte aan de Coolsingel. De expeditiestraat vormt de ontsluiting voor het expeditieverkeer naar en van de Bijenkorf en maakt onderdeel uit van een typerende structuur van expeditiestraten in de stad. Vanuit het venster in de zuidgevel van de lunchroom had het winkelend publiek een geregisseerd uitzicht over de Coolsingel richting de rivier en de oude locatie van het warenhuis. Zowel het warenhuis als het kunstwerk van Gabo zijn van oorsprong ook bij avond bedoeld als markerende elementen in het stadsbeeld en werden daartoe van lichtpunten voorzien.

Waardering

Het complex 'De Bijenkorf', bestaande uit het WARENHUIS met BIOSCOOP naar ontwerp van M. Breuer en A. Elzas en de SCULPTUUR van N. Gabo, vertegenwoordigt algemeen belang als mijlpaal in de architectuur, stedenbouw en beeldende kunst van de Wederopbouwperiode vanwege:

- de cultuurhistorische betekenis van het ensemble als symbool voor de wederopbouw, door de vooruitstrevende uitvoering en moderne uitdrukingskracht die in samenhang met de positie van de objecten in het nieuwe stadscentrum een vertrouwen in de toekomst uitdrukt. Ook in de direct aan de vormgeving verbonden associaties verwijst de sculptuur naar geloof in de techniek en wederopbouw van de (haven)stad;
- de architectuurhistorische, kunsthistorische en typologische betekenis door de uitzonderlijke architectonische kwaliteit in een moderne, functionalistische vormgeving van warenhuis en bioscoop en de vernieuwende winkeltypologie in samenhang met de uitzonderlijke kwaliteit van de moderne vormgeving van de -in aanvulling op de architectuur ontworpen- buitensculptuur;
- de internationale oriëntatie die uit de opdracht en het ontwerp spreekt en die kenmerkend is voor de periode;
- het aan het ensemble verbonden aspect van een bijzonder cultureel opdrachtgeverschap, waaruit de betrokkenheid van de opdrachtgever met de stad en het nieuwe stadsbeeld spreekt, en die kenmerkend is voor de tijdgeest van de naoorlogse jaren;
- de betekenis voor de kunstgeschiedenis omdat het ensemble een bijzondere uiting is van het voor de vroege wederopbouwperiode kenmerkende streven naar samenwerking tussen bouwkunst en beeldende kunst;
- de conceptuele en materiële en gaafheid van het ensemble, dat nog altijd dezelfde functie vervult;
- de stedenbouwkundige betekenis van het ensemble als beeldbepalend onderdeel van de bebouwing aan de Coolsingel en vanwege de bijzondere band met de geschiedenis van de wederopbouw bij het tot stand komen van het ontwerp.

Het betreffende samenstellend onderdeel van het complex is:

Provincie : Zuid-Holland
Gemeente : Rotterdam

Monumentnummer : 530849

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats : Rotterdam
Straat : Coolsingel
Huisnummer : bij 105
Locatie : voor de Oostgevel van de Bijenkorf

KADASTRALE AANDUIDING EN KADASTRALE TENAAMSTELLING

Kad. Gemeente : Rotterdam 4e afd. (AE,AF,AG,AH)
Grond perceel : AF/834
Sectie : AF
Nummer : 1480 A1

Soort recht : Recht van eigendom
Gerechtigde : Gemeente Rotterdam
Straat : Postbus 6575
Woonplaats : 3002 AN ROTTERDAM

Soort recht : Recht van eigendom
Gerechtigde : ING Winkels Bewaarmaatschappij B.V.
Straat : Postbus 90463
Woonplaats : 2509 LL 'S-GRAVENHAGE

Soort recht : Recht van eigendom
Gerechtigde : ING Woningen Bewaar Maatschappij B.V.
Straat : Postbus 90463
Woonplaats : 2509 LL 'S-GRAVENHAGE

Kad. Gemeente : Rotterdam 4e afd. (AE,AF,AG,AH)
Grond perceel : AF/834
Sectie : AF
Nummer : 1480 A2

Soort recht : Recht van eigendom
Gerechtigde : Gemeente Rotterdam
Straat : Postbus 6575
Woonplaats : 3002 AN ROTTERDAM

OMSCHRIJVING

Inleiding

Voor het warehouse De Bijenkorf gesitueerde grote SCULPTUUR zonder titel, ter identificering in de literatuur aangeduid als 'Bijenkorf

Construction' en in de loop der jaren voorzien van vele bijnamen waaronder 'De gestileerde bloem' en 'Het Ding', onderdeel van het complex De Bijenkorf. Het beeld werd vervaardigd in 1956-1957 op basis van een tekening en modellen van de uit Rusland afkomstige Amerikaanse kunstenaar Naum Gabo in de constructiewerkplaatsen en machinefabriek 'Hollandia' in Krimpen aan den IJssel, waarbij technisch advies werd ingewonnen bij TNO in Delft. Het kunstwerk werd onthuld op 21 mei 1957. Het gaat om het grootste moderne kunstwerk in de openbare ruimte in die tijd, dat behalve de ongebruikelijke omvang ook vanwege de vooruitstrevende vormgeving, op basis van door Gabo en anderen ontwikkelde constructivistische principes, opzien baarde. Het fungeert als aanvulling op de architectuur van het warenhuis en, door kunstverlichting ook na zonsondergang, als markerend element in het stadsbeeld. Het beeld is in 1960-61 gerestaureerd.

Omschrijving

De SCULPTUUR is opgesteld aan de Coolsingel voor de zuidoostelijke gevelhoek van het warenhuis. Het beeld meet ruim 26 meter en staat op een bijbehorende, tweedelige en met natuursteen beklede sokkel. De totale hoogte van het object komt ongeveer overeen met de gevelhoogte van het achtergelegen warenhuis. Het kunstwerk staat los van het gebouw maar is in aanvulling op de architectuur ontworpen waarbij de open, organische vormen van de sculptuur contrasteren met de in hoge mate gesloten natuursteen gevel op de achtergrond. De achtergrond van het beeld wordt, afhankelijk van het standpunt van de beschouwer, ook gevormd door het straatbeeld en de lucht. De constructie is opgebouwd uit metaal; uit stalen ribben die voorzien zijn van een laag brons en uit zwart koperdraad. Het beeld bestaat uit een open, afhankelijk van de bewegelijkheid van de beschouwer dynamische ruimtelijke constructie van twee lineaire hoofdvormen; een inwendige zwartgekleurde structuur en een bronskleurige grotere uitwendige langgerekte vorm. De sokkel is uitgevoerd in beton bekleed met een glanzend gepolijst zwart Zweeds graniet (gabbro). Het beeld kan, zoals oorspronkelijk bedoeld, van onderaf worden verlicht door middel van armaturen die in de sokkel zijn verwerkt.

Waardering

De SCULPTUUR naar ontwerp van N.Gabo, ontwikkeld en gemaakt tussen 1954-1957, onderdeel van het complex 'De Bijenkorf', vertegenwoordigt algemeen belang als mijlpaal in de beeldende kunst van de wederopbouwperiode vanwege:

- de cultuurhistorische betekenis als symbool voor de wederopbouw en de overwinning op de vernietiging. Het beeld wordt beschouwd als visuele metafoor van wedergeboorte en het geloof in de techniek, door de direct aan de vormgeving verbonden associaties. In de context van Rotterdam kunnen deze betekenissen worden verbonden met de opbouw van de havenstad;
- de kunsthistorische betekenis, omdat het beeld van groot belang is voor de ontwikkeling van de moderne beeldhouwkunst in de openbare ruimte, vanwege de moderne vormgeving en voor de tijd vooruitstrevende materiaalkeuze en de sterke technische component van het beeld;
- de betekenis als grootste moderne sculptuur in de openbare ruimte in

die tijd;

- het grote belang als hoogtepunt in het oeuvre van de internationaal erkende kunstenaar;
- de betekenis voor de kunstgeschiedenis omdat het beeld in samenhang met de architectuur een uiting is van het voor de vroege wederopbouwperiode kenmerkende streven naar samenwerking tussen bouwkunst en beeldende kunst;
- de gezamenlijke ontstaansgeschiedenis van de sculptuur en het warenhuis De Bijenkorf en de ruimtelijke en formele samenhang tussen beeld en architectuur waardoor sprake is van een onlosmakelijk geheel en hoge ensemblewaarden;
- de conceptuele en materiële gaafheid van het beeld.

Voor de overwegingen die aan dit besluit ten grondslag liggen, wordt verwezen naar de bij dit besluit gevoegde bijlage, die geacht moet worden in dit besluit te zijn herhaald en opgenomen, alsmede naar de bovengemelde omschrijving.

Een afschrift van dit besluit zal, onder gelijke dagtekening, worden verzonden aan:

- ING Winkels Bewaar Maatschappij B.V.
Postbus 90463
2509 LL 'S-GRAVENHAGE
- ING Woningen Bewaar Maatschappij B.V.
Postbus 90463
2509 LL 'S-GRAVENHAGE
- Gemeente Rotterdam
Postbus 6575
3002 AN ROTTERDAM
- Provincie Zuid-Holland
- Gemeente Rotterdam

Burgemeester en wethouders van de gemeente waarin het monument is gelegen, leggen dit besluit op de secretarie ter inzage. De burgemeester maakt de terinzagelegging op de gebruikelijke wijze bekend.

Een belanghebbende kan tegen dit besluit binnen zes weken na de dag waarop het besluit hem is toegezonden schriftelijk bezwaar maken. De belanghebbende dient daartoe een bezwaarschrift in bij de minister van OCW, onder vermelding van "Bezwaar", ter attentie van CFI, Postbus 606, 2700 ML in Zoetermeer. Meer informatie over het maken van bezwaar vindt u op www.bezwaarschriftenocw.nl.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
dr. Ronald H.A. Plasterk,
namens deze,
het hoofd Monumentenregistratie & Subsidies.

Mr. Tjeu Otten

1.130805122217

BESLUITMOTIVERING

- bijlage bij besluit op verzoek tot aanwijzing als beschermd monument als bedoeld in artikel 3, zevende lid, van de Monumentenwet 1988 -

betreffende

Warenhuis (1955-1957) met aangebouwde voormalige bioscoop en sculptuur

naam	: De Bijenkorf
gemeente	: Rotterdam
plaats	: Rotterdam
straat en huisnummer	: Coolsingel 103 en 105 Aert van Neshof 12 Van Oldenbarneveltplaats 7 en 9
nummer	: 530847

AANLEIDING

De aanwijzing gebeurt op voorstel van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (thans: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

De aanwijzingsprocedure, bedoeld in artikel 3 van de Monumentenwet 1988, is gestart op 24 april 2008.

AANWIJZINGSBELEID

Vanaf 1 januari 2009 geldt de Beleidsregel aanwijzing beschermde monumenten 2009, beleidsregel van de Minister van OCW van 18 december 2008, Staatscourant 5 januari 2009, nr. 169 (hierna: Beleidsregel 2009).

In artikel 10, eerste lid, van de Beleidsregel 2009 is bepaald dat de artikelen 4 tot en met 9 niet van toepassing zijn op een monument of een archeologisch monument ten aanzien waarvan voor 1 januari 2009:

- een verzoek als bedoeld in artikel 3, eerste lid, van de Monumentenwet 1988, zoals dat artikellid op 31 december 2008 luidde, is ingediend,
- de procedure als bedoeld in artikel 3 van de Monumentenwet 1988, zoals dat artikel op 31 december 2008 luidde, is aangevangen, of
- door of namens de minister bij een belanghebbende dan wel door een provincie of een gemeente het gerechtvaardigde vertrouwen is gewekt dat het voornemen bestaat het monument of het archeologisch monument op grond van artikel 3 van de Monumentenwet 1988, zoals dat op 31 december 2008 luidde, aan te wijzen als beschermd monument.

In het onderhavige geval is de procedure als bedoeld in artikel 3 van de Monumentenwet 1988, zoals dat artikel op 31 december 2008 luidde, aangevangen voor 1 januari 2009.

In artikel 10, tweede lid, van de Beleidsregel 2009 is bepaald dat de Tijdelijke beleidsregel aanwijzing beschermde monumenten 2007 van overeenkomstige toepassing is op een monument of een archeologisch monument als bedoeld in artikel 10, eerste lid, van de Beleidsregel 2009.

Op 1 juli 2007 is de Tijdelijke beleidsregel aanwijzing beschermde monumenten 2007, beleidsregel van de Minister van OCW van 13 juni 2007, Stcrt. 20 juni 2007, nr. 116, in werking getreden (hierna: Tijdelijke beleidsregel 2007).

In artikel 6, eerste lid, van de Tijdelijke beleidsregel 2007 is bepaald dat de artikelen 2, 3, 4 en 5 van toepassing zijn op een monument, ten aanzien waarvan na 23 juli 2004 de aanwijzingsprocedure is gestart. In het onderhavige geval is de aanwijzingsprocedure gestart na 23 juli 2004. Op het aanwijzingsverzoek is de Tijdelijke beleidsregel 2007 dan ook van toepassing.

In artikel 6, tweede lid, van de Tijdelijke beleidsregel 2007 is bepaald dat de artikelen 2, 3, 4 en 5 niet van toepassing zijn op een monument ten aanzien waarvan vóór 23 juli 2004 door of namens de minister bij belanghebbenden dan wel provincie of gemeente het gerechtvaardigde vertrouwen is gewekt dat het zal worden aangewezen. In het onderhavige geval is dit niet van toepassing.

Op grond van artikel 3 van de Tijdelijke beleidsregel 2007 vindt alleen aanwijzing als beschermd monument plaats van gebouwde objecten die zijn vervaardigd vanaf 1940, indien het monument:

- a. vanwege zijn schoonheid, betekenis voor de wetenschap of cultuurhistorische waarde kan worden aangemerkt als een nationaal of internationaal erkend kenmerkend monument van de Nederlandse architectuur, stedenbouw, landinrichting, bouwtechniek of ruimtegebonden kunst; en
- b. in verband met de kwaliteiten, genoemd onder a, behoort tot de ongeveer 100 meest waardevolle monumenten die zijn gebouwd in de periode 1940 tot en met 1958.

Het object is vervaardigd vanaf 1940.

Op grond van artikel 4, eerste lid, van de Tijdelijke beleidsregel 2007 past de minister bij de selectie, bedoeld in artikel 3, de volgende criteria toe:

- a. het monument is een evidente mijlpaal in de ontwikkeling van de architectuur, stedenbouw, landinrichting, bouwtechniek of ruimtegebonden kunst in Nederland, wat onder meer blijkt uit een vooraanstaande positie en duiding in de nationale en internationale vakliteratuur; of
- b. het monument is een essentieel toonbeeld van de belangrijkste cultuurhistorische of sociaalhistorische ontwikkelingen van de wederopbouwperiode in Nederland.

Ingevolge artikel 4, tweede lid, van de Tijdelijke beleidsregel 2007 houdt de minister bij de selectie bedoeld in artikel 3, rekening met de mate waarin het monument:

- a. een positief behoudsperspectief heeft, zowel technisch als functioneel; en
- b. een positieve invloed heeft op de kwaliteit van de ruimtelijke omgeving

HOREN VAN BELANGHEBBENDEN

Ter voldoening aan het bepaalde in artikel 3, vierde lid, van de Monumentenwet 1988, zoals dat artikellid op 31 december 2008 luidde, heeft de gemeente belanghebbenden op de hoogte gesteld van het beschermingsverzoek en hen in de gelegenheid gesteld zich te doen horen.
Van bezwaar is niet gebleken.

ADVIES GEMEENTE

Burgemeester en wethouders van Rotterdam hebben bij brief d.d. 15 december 2008 geadviseerd positief te beslissen inzake het verzoek tot bescherming als rijksmonument.

ADVIES PROVINCIE

Aan gedeputeerde staten is niet gevraagd te adviseren omdat het object binnen de bebouwde kom ligt.

ADVIES RAAD VOOR CULTUUR

De Raad voor Cultuur heeft bij brief d.d. 7 december 2009 geadviseerd positief te beslissen inzake het verzoek tot bescherming als rijksmonument.

De Raad sluit zich aan bij de inhoud van de omschrijving van De Bijenkorf met bioscoop en sculptuur van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Hij acht het complex van nationale betekenis en stemt daarom in met het voornemen De Bijenkorf aan te wijzen als beschermd monument.

CONCLUSIE

Aan de overwegingen van de Monumentenwet 1988 ligt onder meer ten grondslag het meer betrekken van lagere overheden bij het behoud van monumenten. In de Memorie van Toelichting wordt het grote belang gememoreerd dat in de huidige wet wordt gehecht aan de inbreng van vooral de gemeente over de aanwijzing. Hoewel op rijksniveau over het al dan niet beschermen wordt beslist, komt aan de adviezen van de lagere overheden een invloedrijke plaats toe. Slechts op zwaarwegende gronden zal de minister van die adviezen kunnen afwijken. In dit geval bestaat daartoe geen aanleiding.

Nu het een gebouwd object betreft dat is vervaardigd vanaf 1940 en er sprake is van een monument als bedoeld in artikel 3 van de Tijdelijke beleidsregel 2007, en niet is gebleken van overwegende bezwaren, wordt het object, conform artikel 3 van de Tijdelijke beleidsregel 2007, WEL aangewezen als beschermd monument.

De bijgevoegde kaart maakt deel uit van dit besluit. De daarop aangegeven contour is een indicatieve weergave van de omvang van het beschermde monument.

 15 I 2010